

content and future of minors. It was analyzed the pedagogical experience on the organization of medical and pedagogical supervision, the conduct of patronage etc.

It is briefly defined the educational and pedagogical practices of some members of the public at that time (K. Rukavishnikova, N. Tagantsev, A. Fiedler) who most grandly established the process for the development of domestic theory and practice of social education to the underprivileged children at the designated time of the study, the main priorities of national pedagogy, its concepts and principles. Along with theoretical developments there was the search for effective means of practical settlement of the destitute childhood. The community representatives organized care centers, created the institutions of extracurricular education for children to make theoretical innovations in the field of education etc.

Witnessing the formation of societies, unions, educational institutions, public and private charity leads us as evidence that in the country in a designated historic time stood out social and pedagogical aspect of educational work with minors, the purpose of which was to provide social protection and support of destitute childhood.

Key words: social and pedagogical education, congresses of representatives of correctional institutions for juveniles, homeless, neglected, juvenile offenders.

УДК 371.311+784.6

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-69.43>

Плющик Є. В., Малішевська І. В.

ПРОБЛЕМА СТВОРЕННЯ АКТИВНОГО СЛОВНИКА В ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ З ЕЛЕМЕНТАМИ ОРХЕСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розглянута змістова характеристика поняття «активний словник», в окремому контексті визначені особливості створення активного словника в дітей із загальним недорозвиненням мовлення з елементами орхестичного виховання, завдання вчителя-логопеда в педагогічній практиці; з'ясована проблема шляхів упровадження нових технологій художньо-естетичного виховання, установлений інтегративний характер орхестичного виховання. Засвоєння нових дій збільшує можливості дитини і слугує передумовою появи нових видів діяльності, зокрема орхестичної. Проте засвоєння нових дій зовсім не обов'язково призводить до нового виду діяльності. Перехід до нового провідного виду діяльності залежить від усієї системи умов – життя дитини, а не тільки від того, чого навчить малюка дорослий. Діяльність дитини дошкільного віку не вичерпується тільки провідними її видами. Поряд із ними з'являються інші види діяльності, кожен із них робить свій внесок у психічний розвиток дитини. У віці від трьох до семи років засвоюються такі види діяльності дошкільника, як образотворча – малювання, ліплення, аплікація, конструювання; трудова; побутова; художня – театральна, художньо-мовленнєва; ігрова – театральна-ігрова, креативно-ігрова, навчально-ігрова, мовленнєво-ігрова; музична – музично-ігрова; пізнавальна – мовленнєва, навчальна, навчально-мовленнєва; комунікативна діяльність – мовленнєво-комунікативна, тобто орхестична. Освітня функція полягає в тому, що гра тісно пов'язана з навчанням, оскільки в ній відбувається важливий процес набуття знань, який активізує розумові здібності дитини, її увагу, пам'ять, увагу. Цікава гра підтримує розумову активність дитини. Зміст ігор формує в дітей адекватне ставлення до явищ суспільного життя, природи, предметів довкілля, систематизує й поглиблює знання. За допомогою ігор вихователь привчає дітей самостійно мислити, використовувати отримані знання в різноманітних умовах згідно з поставленими завданнями. Активність дитячого мислення є головною передумовою свідомого ставлення дитини до набуття знань, установлення партнерства в грі, домовленості між гравцями, що вимагає, у свою чергу, добре розвинутого мовлення. Виховна функція гри полягає у формуванні моральних уявлень про бережливе ставлення до довкілля та норми поведінки, позитивні й негативні риси особистості. Вона сприяє формуванню моральних почуттів, благородних прагнень, навичок колективного життя, створенню між дітьми взаємин, які ґрунтуються на дружбі, справедливості, відповідальності перед товаришами. У вихованні цих якостей особлива роль належить змісту і правилам гри. Чим глибше дитина занурюється в зміст гри, тим більший вплив вона має на неї. Завдяки правилам гри відкриваються великі можливості для виховання в дітей уміння підпорядковувати свою поведінку нормам співжиття і спілкування з людьми, які їх оточують. Зміст правил чітко визначає спосіб дії та поведінки дітей. Правила стають моральними нормами, які регулюють взаємини дітей. Необхідність дотримання правил в умовах колективної гри спонукає кожну дитину співвідносити свої дії з діяльністю інших гравців, сприяє вихованню спільних інтересів, а тому є важливою умовою формування суспільних рис у поведінці дітей.

Ключові слова: активний словник, діти із загальним недорозвиненням мови, шляхи впровадження, технології художньо-естетичного виховання, інтерактивний характер орхестичного виховання.

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку є однією зі стрижневих проблем сучасної дошкільної лінгводидактики. Її актуальність зумовлюється пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Комплексних заходів щодо всебічного розвитку і функціонування української мови, спрямованих на модернізацію дошкільної освіти, оновлення змісту, вдосконалення форм, методів і технологій навчання дітей рідної мови, розвитку культури мовлення. Однією з допоміжних форм розвою мовленнєвого спілкування є орхестичне виховання як інтегративний напрям художньо-естетичного виховання.

Добірна, чітка мова – найважливіша умова всебічного істинного розвитку дітей. Чим багатша й правильна мова дитини, тим легше їй формулювати свої думки, тим багатші її можливості в пізнанні довколишньої

дійсності, змістовні й істинні стосунки з перевесниками та дорослими, тим активніше здійснюється її психічний розвиток. Тому так важливо турбуватися про своєчасне формування мови дітей, про її чистоту і якість, запобігаючи різним порушенням і коректуючи різні порушення, якими уважаються будь-які відхилення від узвичаєних норм української мови.

Окреслюючи характерні особливості мови дітей із загальним недорозвиненням, багато авторів виділяють порушення лексичного та граматичного компонентів як одне з найбільш важливих у структурі цієї патології (Н. Жукова, Р. Левина, Л. Спірова, Т. Філічева, Г. Чиркіна, С. Шаховська, А. Ястребова та ін.). З урахуванням незмінного зростання числа дошкільників зі схожим системним недотриманням питань формування лексико-граматичних засобів мови посідає найважливіше місце в сучасній логопедії, а питання про методику їх розвитку й корекції стає одним із найактуальніших.

Доречне формування лексики дитини є найважливішою умовою її повноцінного мовного та загального психічного розвитку, позаяк мова й мовлення виконують провідну функцію в розвитку мислення й мовного спілкування, у плануванні та організації діяльності дитини, самоорганізації поведінки, у формуванні суспільних зв'язків. Мова й мовлення – це основний засіб прояву найважливіших психічних процесів – пам'яті, сприйняття, емоцій.

Оволодіння лексичним укладом мови здійснюється на основі пізнавального розвитку у зв'язку з освоєнням речових дій, ігри, праці та інших видів дитячої діяльності, опосередкованих словом, порозуміння з дорослими і дітьми. Основи й фактори розвитку мови дитини та її граматичного ладу різноманітні, відповідно, різноманітні педагогічні умови, засоби та форми педагогічного впливу.

Поняття «орхестика» виникло у стародавній Греції як метод вільної передачі в русі драматичного, пластичного або музичного твору. Т. Ліванова відзначає, що музика перебувала в нерозривному зв'язку з поезією (звідси – лірика), музика – неодмінна учасниця трагедії [5, с. 6].

У кінці XIX сторіччя Еміль Жак-Далькроз повернувся до цього методу у вигляді музично-ритмічного виховання. Мета системи Е. Жак-Далькроза – за допомогою рухів розвинути музично-творчі здібності дитини [3, с. 23].

Цю ідею розвивали Н. Олександрова, О. Конорова, С. Руднева, Т. Бирченко, М. Котляревська-Крафт, Г. Франіо, І. Ліфіц та інші. Велику роль у розвитку орхестики відіграла система дитячого виховання Карла Орфа. Метод К. Орфа базувався на національному фольклорі: вивчалися інтонації німецької мови, інтонації німецької народної музики, ритмічні формули й танцювальні рухи з використанням драматизації віршів, пісень, гри на різноманітних інструментах.

На сучасному етапі орхестичне виховання розглядається як інтегроване виховання ритміки, що базується на всотуванні емоційних ефектів інтонації слова, сталих інтонаційних моделей музики, ритмоформул у співі, танці, драматизації, на логопедичних вправах. При цьому суб'єкт-учень є самою дією, а суб'єкт-учитель – співучасником пошуку. Метою орхестичного виховання є розвиток ладоінтонаційного мислення учнів.

Збільшення словника дитини тісно пов'язано, з одного боку, з розвитком мислення та інших психічних процесів, а з іншого боку, з розвитком усіх компонентів говоріння: фонетико-фонематичного і граматичного ладу мови.

За допомогою мови, слів дитина позначає лише те, що доступно її розумінню. У зв'язку з цим у словнику дитини рано з'являються слова конкретного значення, пізніше – слова узагальненого характеру [6].

Розвиток лексики зумовлений розвитком сприймання дитини навколишньої дійсності. Послідовно дитина знайомиться з новими предметами, явищами, ознаками предметів і дій, отже, збагачується її словник. Осмислення навколишнього світу дитиною відбувається в процесі немовленнєвої та мовленнєвої діяльності під час прямої взаємодії з реальними об'єктами і явищами, а також через спілкування з дорослими.

Л. Виготський зазначав, що первісною функцією мовлення дитини є встановлення контакту з навколишнім світом, функція повідомлення. Діяльність дитини раннього віку здійснюється спільно з дорослим, у зв'язку з цим спілкування має ситуативний характер. Сьогодні в психологічній і психолого-лінгвістичній літературі підкреслюється, що передумови розвитку мови визначаються двома процесами. Одним із цих процесів є немовна предметна діяльність самої дитини, тобто розширення зв'язків з навколишнім світом через конкретне чуттєве сприйняття світу [1].

Другим найважливішим фактором розвитку мови, у тому числі й збагачення словника, є мовна діяльність дорослих і їхні комунікації з дитиною. Спочатку комунікація дорослих із дитиною має односторонній та емоційний характер, вона викликає бажання дитини вступити в контакт і висловити свої потреби. Потім спілкування дорослих переходить на долучення дитини до знакової системи мови за допомогою звукової символіки. Дитина підключається до мовної діяльності свідомо, долучається до спілкування за допомогою мови.

Питанню розвитку лексики дитини присвячена велика кількість досліджень, у яких цей процес висвітлюється в різних аспектах: психофізіологічному, психологічному, лінгвістичному, психолінгвістичному. Ранній етап формування мови, у тому числі й оволодіння словом, багатобічно розглядається в роботах таких авторів, як М. Кольцова, Е. Винарська, Н. Жинкін, Г. Розенгарт-Пупко, Д. Ельконін та ін.

Мета статті полягає в розкритті змісту ключового поняття «створення активного словника» та розвитку цього словника в дітей із загальним недорозвиненням мовлення (далі – ЗНМ), а також проблеми шляхів упровадження нових технологій художньо-естетичного виховання, інтегративного характеру орхестичного виховання.

Аналізуючи розвиток значення слова в онтогенезі, Л. Виготський писав: «Мова і значення слів розвивалися природним шляхом, й історія того, як психологічно розвивалося значення слова, допомагає висвітлити до певної міри, як відбувається розвиток знаків, як у дитини природним чином виникає перший знак, як на основі умовного рефлексу відбувається оволодіння механізмом позначення» [1].

Спочатку значення слова є полісемантичним, його значення аморфно, розпливчато. Слово може мати кілька значень. Одне і те саме слово може позначати і предмет, й ознаку, і дію з предметом. Наприклад, слово «ких» може позначати в мові дитини й кішку, і все пухнасте (комір, хутряну шапку), і дію з предметом (хочу погладити кішку). Слово супроводжується певною інтонацією, жестами, які уточнюють його значення. Паралельно з уточненням значення слова відбувається й розвиток структури значення слова.

Збагачення життєвого досвіду дитини, ускладнення її діяльності й розвиток спілкування з оточуючими людьми призводять до поступового кількісного зростання словника.

Неповноцінна мовна діяльність накладає відбиток на формування в дітей сенсорної, інтелектуальної та афективно-вольової сфери. Відзначається недостатня стійкість уваги, обмежені можливості її розподілу. При відносно збереженій смисловій, логічній пам'яті в дітей знижена вербальна пам'ять, страждає продуктивність запам'ятовування. Зв'язок між мовними порушеннями й іншими сторонами психічного розвитку зумовлює специфічні особливості мислення. Володіючи загалом повноцінними передумовами для оволодіння розумовими операціями, доступними їхньому віку, діти відстають у розвитку словесно-логічного мислення, без спеціального навчання з працею не можуть опанувати аналіз і синтез, порівняння й узагальнення.

Поряд із загальною соматичною ослабленістю їм притаманне й деяке відставання в розвитку рухової сфери, яке характеризується поганою координацією рухів, невпевненістю у виконанні дозованих рухів, зниженням швидкості і спритності виконання. Відзначається недостатня координація пальців, кисті руки, недорозвинення дрібної моторики. Виявляється сповільненість, зупинка (зависання) на одній позі.

Дітей із ЗНМ варто відрізнити від дітей, що мають подібні стани – тимчасову затримку мовного розвитку. При цьому варто мати на увазі, що в дітей із ЗНМ у звичайні терміни розвивається розуміння побутово-розмовної мови, інтерес до ігрової та предметної діяльності, емоційно-вибіркове ставлення до навколишнього світу. Щоб обмежити прояви загального недорозвинення мови від уповільненого мовного розвитку, необхідно ретельне вивчення анамнезу й аналіз мовних навичок дитини. У більшості випадків в анамнезі не міститься даних про грубі порушення центральної нервової системи. Зазначається лише наявність нескладної родової травми, тривалі соматичні захворювання в ранньому дитинстві. Несприятливий вплив мовного середовища, прорахунки у вихованні, дефіцит спілкування так само можуть бути зараховані до факторів, що гальмують нормальний хід мовного розвитку. У цих випадках звертає на себе увагу передусім зворотна динаміка мовної недостатності.

Розуміння структури ЗНМ, причин, що лежать у його основі, різних співвідношень первинних і вторинних порушень необхідно для відбору дітей у спеціальні установи, вибору найбільш ефективних прийомів корекції й запобігання можливим ускладненням у навчанні [7].

У роботах багатьох авторів (В. Воробйової, Б. Гріншпун, В. Ковшікова, Н. Жукової, Є. Мастюкова, Т. Філічева та ін.) підкреслюється, що в дітей із ЗНМ різного генезу відзначається обмежений словниковий запас.

Бідність словника проявляється, наприклад, у тому, що дошкільнята із ЗНМ навіть 6-річного віку не знають багатьох слів: назв ягід (журавлина, ожина, суниця, брусниця), риб, квітів (троянда фіалка, ірис, айстра), диких тварин (кабан, леопард), птахів (лелека, пугач), інструментів (рубанок, долото), професій (малювальник, муляр, зварювальник, робітник, ткаля, швачка), частин тіла й частин предмета (стегно, стопа, кисть, лікоть; манжета, фара, кузов) тощо.

Багато дітей не можуть в актуалізації таких слів, як вівця, лось, ослик, грак, чапля, бабка, коник, перець, блискавка, грим, валянки, продавець, перукар.

У дієсловному словнику дошкільників із ЗНМ переважають слова, що позначають дії, які дитина щодня виконує або спостерігає (спати, мити, вмиватися, купатися, одягатися, йти, бігти, їсти, пити, прибирати тощо) [7].

Характерною особливістю словника дітей із ЗНМ є неточність уживання слів, яка виражається у вербальних парафазіях. Прояви неточності або неправильного вживання слів у мові дітей із ЗНМ різноманітні [4]:

- змішання слів у дітей із ЗНМ здійснюються на основі подібності за ознакою функціонального призначення: миска – тарілка, мітла – щітка;
- заміни слів, що позначають предмети, зовні подібні: сарафан – фартух, майка – сорочка;
- заміни слів, що позначають предмети, об'єднані спільністю ситуації: каток – лід, вішалка – пальто;
- змішування слів, що позначають частину і ціле: комір – плаття, паровоз – поїзд, кузов – машина, лікоть – рука;
- заміни узагальнених понять словами конкретного значення: взуття – черевики, посуд – тарілки, квіти – ромашки;
- використання словосполучень у процесі пошуку слова: ліжко – щоб спати, щітка – зуби чистити, клумба – копають землю, дзига-іграшка – крутиться;
- заміни слів, що позначають дії або предмети, словами-іменниками: відкривати – двері, грати – лялька, або, навпаки, заміна іменників дієсловом: ліки – хворіти, ліжко – спати, літак – літати.

Характерною для дітей із ЗНМ є варіативність лексичних замінів, що свідчить про більшу схоронність слухового контролю, ніж вимовних, кінестетичних образів слів. На основі слухових образів слів дитина намагається відтворити правильний варіант звучання слова.

Виконання завдань на угруповання семантично близьких слів супроводжується ще більшою кількістю помилок. Так, групуючи іменники, дошкільнята із ЗНМ часто не виділяють загальну понятійну ознаку, а здійснюють класифікацію на основі спільності ситуації, функціонального призначення. При цьому в низці випадків діти недостатньо точно уявляють собі образ денотативної ситуації. Деякі приклади відповідей дітей: «Сорока, метелик, шпак – зайве слово «сорока», так як сорока не літає, а сидить на кущику»; «Тарілка, стіл, стакан – зайве слово «тарілка», з неї їдять, а з решти ні» або «зайве слово «стакан», він зі скла».

Позамузичне звукосприйняття з дитини із ЗНМ потребує усвідомлення інформації, яку несе в собі той чи інший звук або те чи інше слово. Реакція на цей звук або слово може бути різною – від слабких до сильних афектів, що створюють відповідні емоції. І дуже важливо прослідкувати, якою для дитини буде перша «звукоста інформация». На допомогу може прийти український дитячий фольклор – мовний і музичний. На музичному занятті дітям пропонується вимовляти та проспівувати певне слово або невеличке речення (уривок із дитячої пісні, лічилки, забавлянки, колискової тощо) за допомогою певних жестів, які відповідають музичній фразі, тупати ритмоформули цієї фрази (можна навіть пританцювати), змінювати висоту інтонації, наприклад, у невеличкій примовлянці «Дибки, дибки, ходить котик по лавочці, водить кішечку за лапочки, диб-диб, диб-диб» дитина на словах «дибки» на перший склад тягне ручки догори (мимовільно й сама тягнеться вгору), вимовляючи склад «диб» тоненьким голосом, а на склад «ки» описує руками півколо донизу й, ніби сама «присідаючи», вимовляє його низьким голосом, під час вимови фрази «ходить котик по лавочці» дитина долоньками показує ходу котика, об'єднуючи при цьому і фразу, і рухи в єдину дію. При вимові фрази «водить кішечку за лапочки» розвертає ручки долоньками доверху, ніби підтримуючи лапки кішечки, і плавно тягне одну за іншою руки, ніби уявно веде кішечку. Слова «диб-диб, диб-диб» вимовляються так само, як і слова «дибки». Потім дитині пропонують самій походити, як ходить котик, як ходить кішечка.

Кожний зі складників інтонації як компонент цілого несе в собі певну самостійність. У наведеному прикладі можливі різні варіанти й вимови, і жестів, залежно від сприйняття й можливостей дитини. Але тонке сприйняття певних інтонаційних чинників приходить не притьмом. Дитина повинна сама пережити як особистий досвід кожний складник і слова, і фрази. Ефективність інтерактивного орхестичного виховання буде виявлятися за умови цільової роботи й вихователя, і дитини у відчутті живого слова, яке виконує функцію своєрідного «знаряддя творчості».

Висновки. Розвиток лексики на онтогенезі зумовлено також розвитком уявлень дитини про навколишню дійсність. Усвідомлення навколишнього світу дитиною відбувається в процесі позамовленнєвої та мовленнєвої діяльності під час безпосередньої взаємодії з реальними об'єктами і явищами, а також через спілкування з дорослими. У процесі формування лексики відбувається й уточнення значення слова, а також розвиток мислення та інших психічних процесів.

У процесі мовного спілкування дитина не просто запозичує слова з мови оточуючих, не пасивно закріплює слова і словосполучення у своїй свідомості, опановуючи промовою, вона аналізує мову оточуючих, виділяє та комбінує морфеми і створює нові слова.

У художньо-естетичному стосунку жести, танцювальні рухи разом із вимовою, виспівуванням слів, невеличких віршиків і пісеньок допоможуть дітям із ЗНР опанувати, осмислити та збагатити мовний словник.

Використана література:

1. Выготский Л. С. Мышление и речь. *Собрание сочинений*. Москва, 2006. 208 с.
2. Выготский Л. С. Развитие устной речи. *Детская речь*. Москва, 2006. Ч. 1. С. 51–78.
3. Дорн В. Метод Жак-Далькроза. Институт Ритмической гимнастики Жак-Далькроза. Гелерау, близ Дрездена. Москва, 1912.
4. Лалаева Р. И., Серебрякова Н. В. Формирование лексики и грамматического строя у дошкольников с ОНР. Санкт-Петербург, 2006. 218 с.
5. Ливанова Т. История западноевропейской музыки до 1789 г. Москва: Музыка, 1986. 630 с.
6. Сазонова С. Н. Развитие речи дошкольников с общим недоразвитием речи: Комплексный подход. Москва, 2006. 144 с.
7. Филичева Т. Б. Особенности формирования речи у детей дошкольного возраста. Москва, 2006. 314 с.

References:

1. Vygotskij L. S. Thinking and speaking. *Collected works*. M., 2006. 208 pp.
2. Vygotskij L. S. Speech development. *Children's speech*. M., 2006. Part I. Pp. 51–78.
3. Dorn V. Jacques Dalcroze method. Institute of Rhythmic Gymnastics Jacques Dalcroze. Gelerau, near Dresden. M., 1912.
4. Lalaeva R. I., Serebrjakova N. V. Formation of vocabulary and grammatical structure in preschoolers with ONR. *Sanct-Peter.I.Souz*, 2006. 218 pp.
5. Livanova T. The History of Western European Music until 1789. M.: Music, 1986. 630 pp.
6. Sazonova S. N. The development of speech of preschoolers with general speech underdevelopment: An integrated approach. M., 2006. 144 pp.
7. Filicheva T. B. Particular qualities of the formation of speech in children of preschool age. M., 2006. 314 pp.

Pluschik E. V., Malishevskaya I. V. Problems of creation of active vocabulary in children with general speech underdevelopment for elements orchestiks training

The article considers the substantial characteristic of the concept of «active dictionary», in a separate context defined features create an active vocabulary of children with the general underdevelopment of speech, speech therapy teacher assignment problems in teaching practice; the problems of way innovative technologies in artistic and aesthetic education, the interactive character of orchestics education. Assimilation of new actions increases the possibilities of the child and serves as a prerequisite for the emergence of new activities, in particular, orchestics. However, the assimilation of new actions does not necessarily lead to a new type of activity. The transition to a new kind of activity depends on the whole system of conditions. The life of a child, and not only from what the adult learns, the activity of a child of preschool age is not limited to only her leading species. Along with them there are other activities, each of them contributes to the mental development of the child. At the age of three to seven years, the following types of activities of the preschool child are assimilated: Fine: drawing, modeling, applique, designing; labor; household artistic: theatrical, artistic-speech; game: theater-game, creative-game, educational-game, speech-game; musical: musical-game; cognitive: speech, educational, teaching and speech; communicative activity: speech-communicative, that is, orchestral. Educational function consists in the fact that the game is closely connected with learning, because it is an important process of acquiring knowledge that activates the child's mental abilities, his imagination, memory, attention. An interesting game supports the mental activity of the child. The content of games forms in children an adequate attitude to the phenomena of social life, nature, objects of the environment, organizes and deepens knowledge. With the help of games the educator teaches children to think independently, use the acquired knowledge in various conditions in accordance with the tasks. The activity of children's thinking is a prerequisite for the child's conscious attitude to gaining knowledge, establishing a partnership in the game, an agreement between the players, which, in turn, requires well-developed speech. The educational function of the game consists in the formation of moral ideas about a thrifty attitude to the environment and norms of behavior; positive and negative personality traits. It promotes the formation of moral feelings, noble aspirations, the skills of collective life, the creation of relationships between children based on friendship, justice, responsibility towards comrades. In the education of these qualities, a special role belongs to the content and rules of the game. The deeper the child is immersed in the content of the game, the greater the impact she has on her. Thanks to the rules of the game, there are great opportunities for raising the ability of children to put their behavior into the rules of cohabitation and communicate with the people who surround it. The contents of the rules clearly define the way children behave and behave. The rules become moral norms that regulate the relationship of children. The need to comply with the rules in a collective game forces every child to relate his actions to the activities of other players, promotes the education of common interests, and therefore is an important condition for the formation of social features in the behavior of children.

Key words: active vocabulary, children with the general underdevelopment of speech, problems of way innovative technologies in artistic and aesthetic education, the interactive character of orchestics education.

УДК 37.013.3

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-69.44>

Побоча Т. Д.

ЗМІСТОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ НАПЕРЕДОДНІ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ 1958 РОКУ

У статті визначено змістові та організаційні пріоритети розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників напередодні освітньої реформи 1958 р. (ухвалення Закону СРСР «Про зміцнення зв'язку школи з життям і дальший розвиток системи народної освіти в СРСР»).

Ретроспективний огляд проблеми (на основі опрацювання матеріалів Міністерства освіти УРСР та архіву Дніпропетровського обласного інституту підвищення кваліфікації вчителів за визначений час) дав змогу констатувати певне оновлення змісту підвищення кваліфікації вчителів: 1) міцнішим стає зв'язок між партійними рішеннями і змістом підвищення кваліфікації педагогічних працівників, що доводиться тим фактом, що будь-яка постанова Пленуму ЦК КПРС чи уряду СРСР та УРСР обов'язково містила освітній складник, який реалізовували, зокрема, через заклади підвищення кваліфікації вчителів; 2) серед пріоритетних напрямів розвитку змісту післядипломної педагогічної освіти відзначено спрямування на зв'язок шкільного навчання із життям (переважно сільськогосподарський аспект); підготовку вчителів робітничої молоді; оволодіння методиками викладання тих чи тих навчальних предметів у їх зв'язку з промисловим виробництвом (фізика) чи сільським господарством (біологія); 3) головною формою підвищення кваліфікації вчителів залишалася самоосвіта, стверджувалися різноманітні форми підвищення передусім ідейно-теоретичного рівня вчителів (керівників шкіл і працівників органів народної освіти): курси, семінари, семінари-практикуми, школи передового досвіду, республіканські педагогічні читання, педагогічні виставки тощо; 4) відбулося посилення уваги до підвищення кваліфікації управлінських і контрольно-ревізійних педагогічних кадрів, що доводить посилення процесу адміністрування, централізації та суворого контролю за діяльністю освітніх установ.

Зроблено висновок, що змістові та організаційні складники підвищення кваліфікації поступово все більше унормувалися й формалізувалися (складання індивідуальних планів із чіткою вказівкою питань, які потрібно було опрацювати), що загалом заклало підвалини для зміцнення системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників епохи «розвиненого соціалізму».

Ключові слова: вчителі, зміст освіти, інститут підвищення кваліфікації, історико-педагогічна ретроспектива, освітня реформа, освітні пріоритети, педагогічні кадри, підвищення кваліфікації, політехнізація освіти.